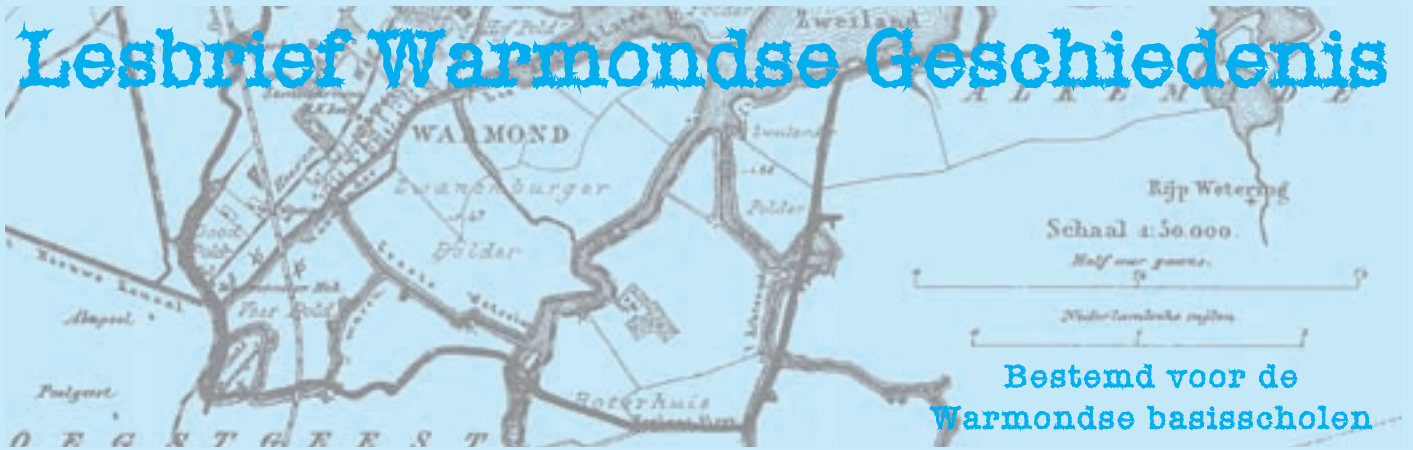

Lesbrief Warmondse Geschiedenis

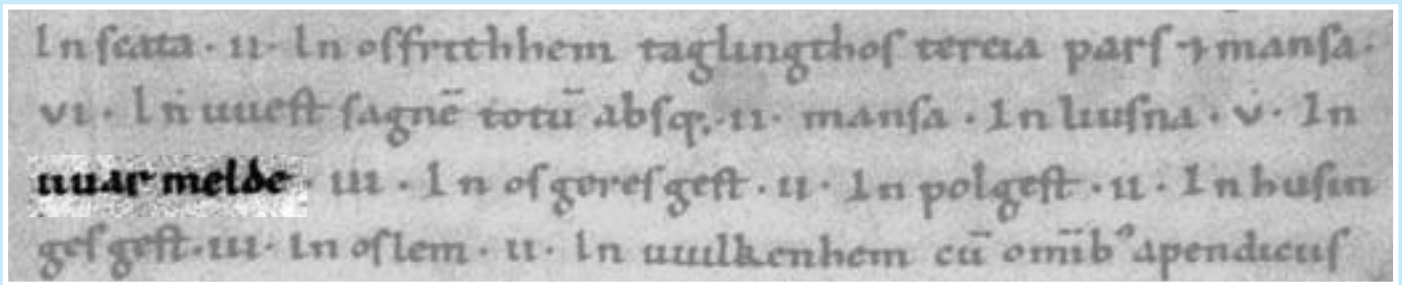
1. De geschiedenis van Warmond

Het dorp Warmond is ontstaan op een oude duin. Die duin maakte deel uit van een complex van duinen of strandwallen langs de West-Nederlandse kust. De oude duinen of strandwallen zijn zo'n vijfduizend jaar voor Christus ontstaan toen door de stijging van de zeespiegel de landengte bij het huidige Calais (Frankrijk) overstroomde. De daar aanwezige zandmassa's werden naar genoemde kust gespoeld en afgezet als een reeks evenwijdig aan elkaar liggende zandbanken.

Voor de mensen waren de duinen een gunstige plek om te wonen. Door hun hoge ligging boden ze hen bescherming tegen het water. De strandwal van Warmond werd daarom al vroeg bewoond, vroeger dan het tijdstip waarop de eerste geschriften gewag maken van het dorp. Reeds in de vijfde eeuw na Christus waren er in de streek nederzettingen te vinden.

Het eerste schriftelijke bewijs van bewoning in Warmond is te vinden in een negende-eeuwse goederenlijst van de kerk St. Maarten te Utrecht. In deze lijst wordt melding gemaakt van drie mansi (boerderijen) in "Uuarmelde".

Hiermee komen we bij de betekenis van de naam Warmond. Er zijn hierover veel theorieën bekend. Zo zou de naam Warmond afgeleid zijn van de Franse koning Pharamond of Faramond

die in Warmond een kasteel bezeten zou hebben. De meest aannemelijke theorie is dat de naam Warmond oorspronkelijk ontleend was aan het water, de monding van de War. Vaak ging de naam van het water over op de nederzetting aan dat water. Nog later kreeg het water een andere naam om verwarring te voorkomen. Het water bij Warmond heet nu De Leede.

Door de strandwallen werd het gebied ten oosten daarvan van de zee afgesloten. Herhaaldelijk werd dit gebied door rivierwater overstroomd. Hierdoor ontstonden de Kagerplassen als een overgangsgebied tussen de rivier De Rijn en het Haarlemmeer. Tegelijkertijd werd er veen gevormd. De veenlaag bereikte een dikte van vier meter.

Juist in dit gebied zijn de polders ontstaan. In de 16de eeuw ging men op zijn eigen stukje land een molentje zetten om het droog te houden. Hierdoor ontstonden her en der kleine poldertjes. In de eerste helft van de zeventiende eeuw begon men het water gemeenschappelijk te bestrijden. De kleine poldertjes werden samengevoegd tot één polder. Een mooi voorbeeld hiervan is de stichting van de Boterhuispolder. Deze polder werd op 2 februari 1634 gesticht door vereniging van een aantal kleine poldertjes.

De polders werden drooggehouden door watermolens. Anno 2005 zijn er in Warmond nog veel bewaard gebleven. Er zijn twee typen: de wipmolen en de grondzeiler. Een voorbeeld van een wipmolen is de molen in de Hofpolder achter het bos van het Huys te Warmont. Dit molentje is in 1981 van de Veerpolder naar de Hofpolder verplaatst. Zijn voorganger was in 1945 afgebroken. De huidige Hofpoldermolen bemaalt de polder met een vijzel, een soort schroef waarmee water wordt opgepompt.

Een voorbeeld van een grondzeiler is de molen van de Zwanburgerpolder. Deze molen werd in 1805 door de Warmondse timmerman en molenmaker Simon Paddenburg gebouwd. De nieuwe molen verving een wipmolen, die vermoedelijk uit 1632 dateerde.

De Zwanburgermolen pompt het water op met behulp van een ijzeren scheprad. Net als de molen in de Hofpolder is deze molen eigendom van de Rijnlandse Molenstichting, een organisatie die zich inzet voor het behoud van de Rijnlandse molens.

2. Kastelen en buitenplaatsen

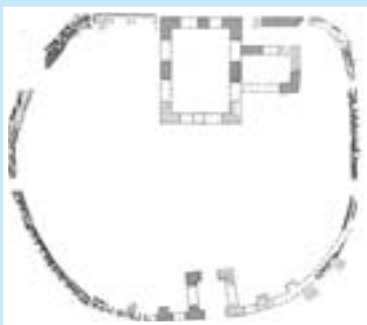
Warmond telde in de Middeleeuwen vier grote kastelen: het huis van Heer Dirk van Teylingen (waarover straks meer), het Huys te Warmont (zie Hoog en vrij), Oud-Alkemade en Lockhorst of Oud-Teylingen. Van deze kastelen bestaat er nog maar één: het Huys te Warmont. Oud-Alkemade en Lockhorst werden in de eerste helft van de 19de eeuw afgebroken en het huis van Heer Dirk van Teylingen was al in de veertiende eeuw verdwenen.

Daarnaast telde Warmond een groot aantal buitenplaatsen dat met name aan De Leede geconcentreerd was. Warmond was aantrekkelijk voor allerlei stedelijke regenten vanwege haar rustieke ligging in de buurt van de stad. Veel van die buitenplaatsen bestaan nog steeds zoals Groot-Leerust, Middendorp en Oostergeest.

In 1965 werd een opgraving gedaan op het stuk land waar nu kinderboerderij De Kloosterhof is. In die tijd was dit stuk land in gebruik als moestuin. Telkens werden hier puin en soms scherfjes van Middeleeuwse oorsprong gevonden. Ook de merkwaardige vorm van het land sprak tot de verbeelding. Het geheel was omgeven door sloten. Omstreeks 1960 rijpte het plan om de moestuin door diepdelen geschikt te maken voor de bloembollencultuur. Diepdelen zou immers alle sporen van bewoning in een ver verleden doen verdwijnen.

De opgraving begon op 28 juni 1965 en duurde tot 11 oktober. Bij de opgraving werden resten gevonden van een ronde waterburcht uit de dertiende eeuw. In het noordwestelijk deel van het terrein werden funderingen van een zware woontoren met de afmetingen van 11 bij 14,50 meter gevonden. De toren was omgeven met een ringmuur, die ongeveer één meter dik was. Tegenover het hoofdgebouw, in het zuidelijk deel van de ringmuur, werden resten van een poortgebouw ontdekt. De vondst van bruggepalen en een fragment van de boog van de poort toonden aan dat op deze plek de ingang was. Verder werd er aardewerk gevonden waaronder een puntgaaf drinkkroesje uit omstreeks 1525.

Deze burcht is hoogstwaarschijnlijk eigendom van Heer Dirk van Teylingen geweest. In een oorkonde uit 1276 draagt hij zijn steenhuis tot Warmond met tien morgen land op aan Floris van Henegouwen, de

neef van de Hollandse Graaf Floris V. In 1386 werd dezelfde tien morgen land door Hertog Albrecht van Beieren aan de Abt Ten Kampe geschonken. Het zogenaamde steenhuis was toen al verdwenen.

Een mooi voorbeeld van een buitenplaats is Oostergeest vlak naast de Oude Toren met bijbehorende ruïne. Op deze plek stond in 1651 al een huis. In dat jaar werd het gekocht door Cornelis van Roosenburch, baljuw en schout van Warmond. Hij liet het huis verbouwen tot een aanzienlijke buitenplaats.

In 1715 werd de buitenplaats dat toen De Hoop heette, gekocht door Johann Conrad Amman. Amman werd in 1669 in het Zwitserse Schaffhausen als zoon van een arts geboren. In Basel (Zwitserland) promoveerde hij tot doctor in de medicijnen. Hij was toen nog geen 20 jaar oud. Amman vertrok naar Amsterdam waar hij zich als arts vestigde. Hij ging zich daar bezighouden met onderwijs aan doofstommen. Hij slaagde er zelfs in hen te leren spreken. Amman wordt over het algemeen gezien als de grondlegger van het doofstommenonderwijs in Nederland. Hij overleed in Warmond in 1724.

De buitenplaats werd in 1726 aangekocht door Cornelis Schrijver, vendumeester te Rotterdam, ten behoeve van zijn zoon Paridanus, die sinds 1721 predikant in Warmond was. Paridanus breidde zijn bezit in 1729 en 1730 uit door de aankoop van landerijen. Hij moet een groot liefhebber van planten zijn geweest. Hij liet niet alleen zijn tuin verfraaien. Hij was ook een verwoed verzamelaar van allerlei exotische potplanten zoals citroenen, sinaasappels en olijven. Paridanus Schrijver gaf de buitenplaats de naam Oostergeest.

Na het overlijden van Paridanus Schrijver in 1733 werd de Leidse burgemeester Pieter van Hoogmade eigenaar van Oostergeest. Zijn weduwe verkocht in 1746 de buitenplaats aan Abraham Edens, koopman te Rotterdam. Edens was een groot verzamelaar van boeken, prenten, kaarten, tekeningen en allerlei wis- en natuurkundige gereedschappen zoals telescopen, microscopen en barometers. Edens stierf in 1765.

In 1839 werd Oostergeest betrokken door Otto Leopold Graaf van Limburg Stirum en zijn echtgenote Aleida H.Chr. van der Wijck. Zij lieten de tuin en het huis grondig moderniseren. De oprijlaan voor de ingang van de plaats werd afgebogen om plaats te maken voor waterpartijen. In 1850 werd Oostergeest verkocht aan Hillegonda Rachel Ganderheijden, weduwe van dr. Wilhelmus Leemans. Zij liet de oprijlaan verplaatsen naar de plek waar nu de Laan van Oostergeest ligt. Anno 2007 is Oostergeest nog steeds in bezit van de familie Leemans.

3. Middelen van bestaan

Warmond was van oudsher een agrarische gemeente. Er was veeteelt en akkerbouw. In 1815 telde Warmond dertig grote en vijftien kleine of zeer kleine boerderijen. Het waren veelal gemengde bedrijven. De jaarlijkse hoeveelheid slachtvee bedroeg 70 koeien, 250 schapen en 180 varkens. De verdeling van de landbouwproductie werd in genoemd jaar geschat op 1/3 rogge, 1/3 aardappelen, 1/6 haver en gerst en 1/6 erwten en bonen.

Veel boerderijen in Warmond waren zogenaamde vaarboerderijen. De aanwezigheid van veel water maakte dat boeren hun vee moesten overvaren.

Omstreeks 1880 kwam in Warmond op de zandgronden de commerciële bloembollenteelt op. In 1881 werd er op slechts drie hectare bloembollen geteeld. Daarna werd het areaal flink uitgebreid. In 1900 was ruim 92 hectare in gebruik bij bloembollenkwekers. Vanaf 1930 werd het bollenareaal door de crisis in de jaren dertig en door grootschalige woningbouw na de Tweede Wereldoorlog aanzienlijk ingekrompen.

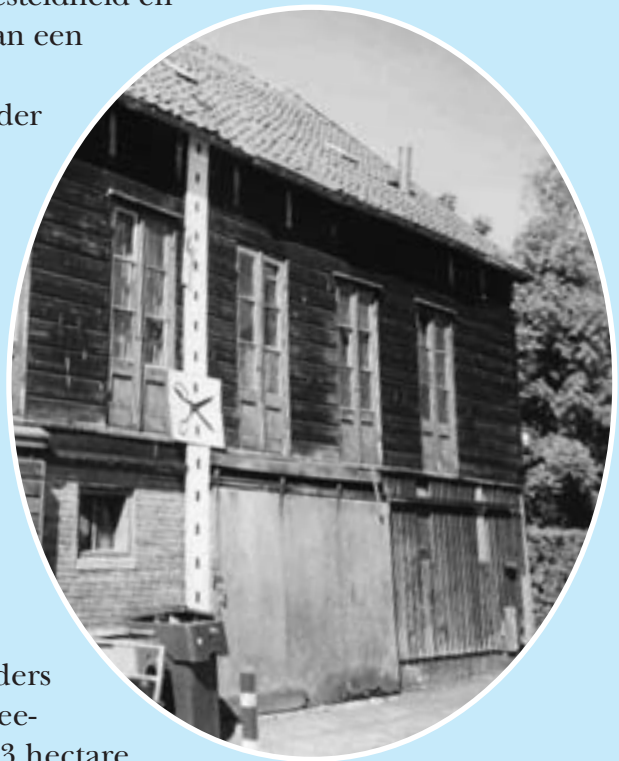

In 1881 werden voornamelijk tulpen en hyacinten geteeld, maar al vrij snel daarna kwamen daarbij de narcissen. De teelt van narcissen zou in Warmond verreweg de belangrijkste teelt worden. Dat had te maken met de geschikte bodemgesteldheid en de aanwezigheid van een bosrijke omgeving waardoor kou minder vrij spel had. Dat

laatste leidde er toe dat in Warmond de narcissen altijd als eerste bloeiden ten opzichte van de rest van de bollenstreek.

Voor de teelt van bollen werden her en der bollenschuren gebouwd. Ze dienden voor de verwerking en opslag van bloembollen. Veel bollenschuren zijn niet meer als zodanig in functie. Ze zijn afgebroken of ze zijn verbouwd tot woonhuis. Er zijn in Warmond op diverse plaatsen nog bollenschuren te zien. Mooie voorbeelden zijn de gerestaureerde houten schuur achter Dorpsstraat 62a en het pand Dorpsstraat 19.

De veeteelt bleef zich voornamelijk concentreren in de polders ten oosten van Warmond. In 1953 telde Warmond veertig veehouderijbedrijven met een gemiddelde oppervlakte van 16,3 hectare.

Er waren in dat jaar 390 mestvarkens en 932 melkkoeien. Het maken van kaas was in Warmond vrij algemeen, maar in 1953 was dat veel minder geworden. Er hielden zich in dat jaar slechts dertien bedrijven hiermee bezig. Anno 2007 wordt op nog slechts enkele Warmondse boerderijen kaas gemaakt.

Warmond had in 1815 zestien timmerlieden, negen metselaars, acht kleermakers, vier schoenmakers, twee smeden, twee koper-slaggers, drie ververs of glazenmakers en elf sloopstimmerlieden. Vooral de laatste groep was kenmerkend voor Warmond. De sloopmakerijen waren aan De Leede te vinden. In 1850 had Warmond drie sloopmakerijen en in 1873 waren er nog maar twee. Ze bouwden slechts kleine vaartuigen zoals mestpramen, kleine turfschepen en koeschouwen. Een bekende sloopmakerij was die van de familie Schakenbos aan de Sloopmakersdam.

Ook typerend voor Warmond waren de priesterkleermakers en de kaarsenmakerijen. Ongetwijfeld speelde hierin de aanwezigheid van het Groot-Seminarie in Warmond een rol. Dit opleidingsinstituut voor r.k. priesters gaf dergelijke bedrijven een markt. Bekende Warmondse priesterkleermakers waren o.a. Paardekooper en Schinkenboom. Warmond had in 1950 drie kaarsenmakerijen. De oudste daarvan was de kaarsenfabriek van de familie Papôt uit 1856.

Omstreeks 1910 kwam in Warmond de watersport op. De aanwezigheid van de Kagerplassen speelde hierin een belangrijke rol. Voor sommigen werd de opkomende watersport een belangrijke bron van inkomsten. Denk maar aan de aanleg van jachthavens. Voorbeelden zijn jachthaven 't Fort en de jachthaven van W.A. Visch. Beide werden in de jaren '20 van de vorige eeuw aan de Verlengde Dorpsstraat (nu Burgemeester Ketelaarstraat) gesticht. Ook de horeca profiteerde van de watersport. Zo werden langs De Leede allerlei horecagelegenheden gesticht. Een mooi voorbeeld is de stichting van restaurant-boerderij Meerrust in 1923.

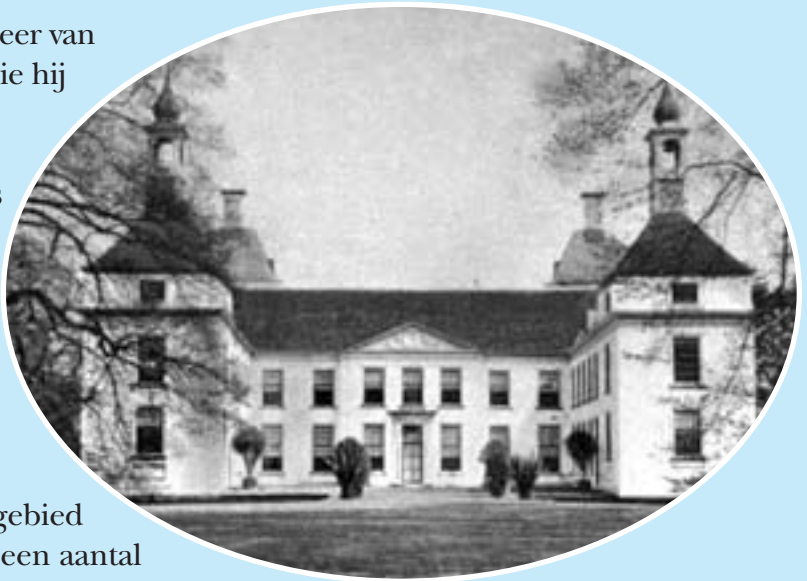
Een belangrijke werkgever in Warmond was de houtfabriek Padox. Deze fabriek werd in 1917 in de Veerpolder gesticht. Zes jaar later werkten hier al 129 mensen. Padox vervaardigde onder andere complete houten gevels met ramen en deuren, kant- en klare kozijnen en houten montagemoningen waarvan er nog enkele in Warmond terug te vinden zijn. In 1937 werd Padox Nationaal Grondbezit (Panagro) opgericht. Panagro bouwde her en der in Nederland huizen, maar ook in Venezuela, Frankrijk en Nederlands-Indië (later Indonesië). Panagro was dus de aannemer en Padox de fabriek.

4. Hoog en vrij

Van oudsher werd Warmond bestuurd door een heer of een vrouwe. Hij of zij deed dat op basis van een aantal rechten. De heer van Warmond was raad en daad verschuldigd aan zijn meerdere, de graaf van Holland. In ruil daarvoor ontving hij genoemde rechten in leen. Zo kreeg ridder Jan van den Woude in het jaar 1394 van hertog Albrecht van Beieren, die graaf van Holland was, het recht om Warmond te mogen besturen.

Het bestuur van het dorp Warmond liet de heer van Warmond over aan allerlei functionarissen, die hij zelf aanstelde. Voorbeelden van dergelijke functionarissen zijn schout, schepenen, weesmannen en armmeesters. Iedere functionaris had een taak. Schout en schepenen hadden onder andere als taak om recht te spreken in civiele en criminele zaken waarop lage boetes stonden, de weesmannen waren verantwoordelijk voor de wezen in het dorp en de armmeesters voor de armen.

Warmond was een heerlijkheid. Dat is een gebied waarover een heer of vrouwe op grond van een aantal rechten zeggenschap heeft. In 1402 werd Warmond vanwege de trouwe dienst van haar heer, de eerdergenoemde Jan van den Woude, verheven tot een hoge en vrije heerlijkheid. Hiermee verwierf Warmond ten opzichte van andere dorpen een hoge status. Jan van den Woude kreeg het recht om in zijn heerlijkheid Warmond recht te spreken in zaken waarop de doodstraf stond. Hij liet die taak over aan een college van baljuw en welgeboren mannen, dat hij zelf aanstelde. Deze vorm van rechtspraak wordt ook wel hoge rechtspraak genoemd. Een voorbeeld is het proces tegen Cornelis Komen. Komen werd in 1749 wegens brandstichting ter dood veroordeeld. Hij werd op een schavot aan een paal gebonden en zijn gezicht werd met brandend stro geblakerd. Vervolgens werd hij met een koord gewurgd. Zijn lichaam werd na één uur van het schavot gehaald en in een kist gelegd. De kist werd begraven op het galgenveld. Zijn bezittingen werden in beslag genomen.

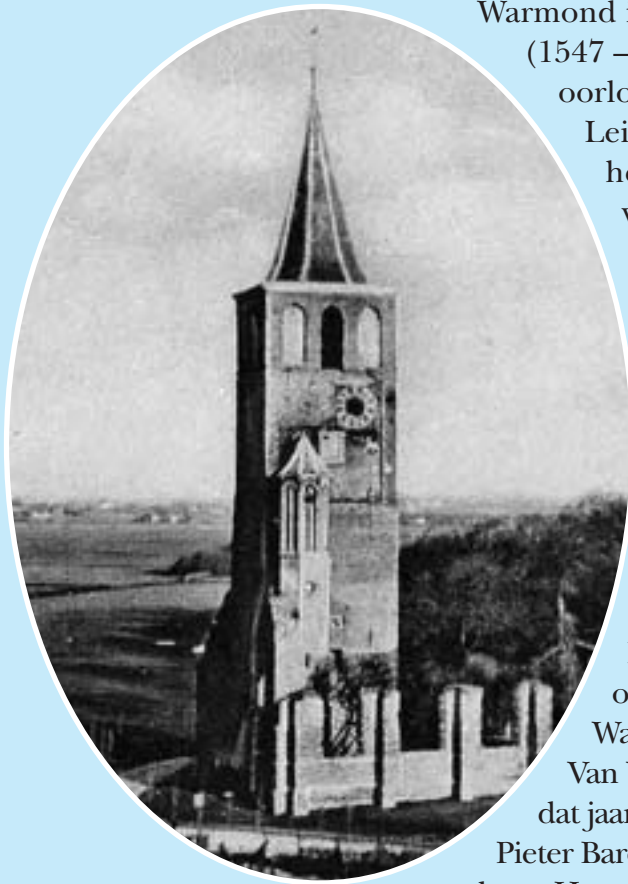
De zetel van de heren en vrouwen van Warmond was het Huys te Warmont. Dit kasteel bestond reeds in 1362. In dat jaar werd de toenmalige heer van Warmond, Jacob van den Woude, door de vrouwe van Voorne beleend met het Huys te Warmont. Het kasteel heeft veel te verduren gehad. In 1420 werd het door het leger van hertog Jan van Beieren in brand gestoken en in 1426 door Haarlemse benden. Het kasteel werd daarna herbouwd. Tijdens het beleg van Leiden door de Spanjaarden in de jaren 1573 en 1574 werd het slot wederom verwoest. In de periode 1577 – 1597 werd het kasteel herbouwd. Het gebouw kreeg aan de linkerkant twee zware torens. Een achtkantige toren werd op de zuidelijke hoek geplaatst. Eenzelfde exemplaar maar dan kleiner verrees op het binnenplein in de hoek

tussen de beide woonvleugels. In 1774 werd het Huys te Warmont verbouwd in de staat zoals we dat nu kennen. Sindsdien is er aan het huis weinig veranderd.

De heren en vrouwen van Warmond waren lange tijd telgen uit belangrijke adellijke families. De Van den Woude's zijn reeds genoemd. De meest roemruchte heer van

Warmond is ongetwijfeld Johan van Duvenvoirde en Woude (1547 – 1610) geweest. Hij heeft een belangrijke rol in de oorlog tegen Spanje gespeeld. Tijdens het beleg van Leiden door de Spanjaarden was hij in 1574 als bevelhebber over een korps vrijbuiters betrokken bij de verovering van de Boshuizerschans bij Leiden. Van 1578 tot en met 1603 was hij admiraal van Holland. Ook in die functie leverde hij strijd tegen de Spanjaarden. Zo maakte hij in 1596 met een Engels-Nederlandse vloot van 110 schepen een succesvolle tocht naar Cádiz (Spanje) om daar de vijandelijke vloot schade te berokkenen. Het schip op de spits van de Oude Toren is een herinnering aan zijn rol als admiraal.

Na zijn overlijden in 1610 werd zijn oudste zoon Jacob heer van Warmond. Hij noemde zichzelf Van Wassenaer omdat de Van Duvenvoirde's uit het oude geslacht Van Wassenaer stamden. Tot 1774 voerden telgen uit het geslacht Van Wassenaer de scepter over de heerlijkheid Warmond. In dat jaar werd de heerlijkheid gekocht door de schatrijke Cornelis Pieter Baron van Leyden. Na zijn overlijden in 1790 werd zijn weduwe, Hermina Jacoba de Thoms, vrouwe van Warmond.

In 1795 werd ons land bezet door de Fransen. Zij brachten de idealen van vrijheid, gelijkheid en broederschap mee. Vrijwel overal werd het alleenrecht van particulieren op overheidsgezag afgeschaft. Daarmee verloor de vrouwe van Warmond haar gezag over Warmond. De macht kwam nu bij een door burgers gekozen municipaliteit (gemeentebestuur in de Franse Tijd) te liggen.

Na het vertrek van de Fransen in 1813 kregen de heren en vrouwen van Warmond hun gezagsrechten gedeeltelijk terug. Ze mochten alleen nog lagere functionarissen aanstellen. Hogere functionarissen zoals de schout, de secretaris en de raadsleden mochten ze slechts ter benoeming aan de koning van Nederland voordragen. In 1848 kwam aan deze situatie een einde. In dat jaar werden de gezagrechten in handen van één persoon afgeschaft. Hiermee was een definitief einde gekomen aan het gezag van de heren en vrouwen van Warmond.

Voortaan werd Warmond bestuurd door het gemeentebestuur, bestaande uit een college van burgemeester en wethouders en een door de inwoners van Warmond gekozen gemeenteraad. De eerste gemeenteraadsverkiezingen werden in 1851 gehouden. Er werden zeven raadsleden en uit hun midden twee wethouders gekozen.

5. De eerste Warmondse kerk en kloosters

Warmond is heel belangrijk als het over de geschiedenis van het geloof gaat. Zo had Warmond twee grote kloosters, het mannenklooster Mariënhaven en het vrouwenklooster St. Ursula. Het mannenklooster stond op de plaats waar nu verpleeghuis Mariënhaven staat. Je snapt natuurlijk al dat de naam van het verpleeghuis is overgenomen van het vroegere klooster. Het vrouwenklooster stond achter de Oude Toren. Natuurlijk was die Oude Toren een deel van de vroegere kerk.

De kerk was al heel oud. Ongeveer in het jaar 1000 kwam Willibrord vanuit Oegstgeest naar Warmond lopen, want ander vervoer was er niet. Hij stichtte een kleine kerk in Warmond, maar die was al snel te klein en zo ontstond een zeer grote kerk. Als je eens bij de Oude Toren gaat kijken, moet je maar eens zien hoe groot de afstand is tussen de toren en de achterkant van de kerk, dan zie je dat het echt een grote kerk was, vooral als je bedenkt dat in die tijd veel minder mensen in Warmond woonden. Je moet daarbij wel bedenken dat er maar één kerk was en niet allerlei verschillende kerken en dat bijna iedereen minstens één keer in de week naar de kerk ging.

De katholieke kerk in Warmond, die we nu hebben, heet nog steeds de Matthiaskerk. Die kerk bij de Oude Toren heette duizend jaar geleden ook al Matthiaskerk.

Het vrouwenklooster had geen eigen kerk en zo moesten de nonnen naar de grote kerk. Hiervoor was vanaf het vrouwenklooster een onderaardse gang gemaakt naar de kerk, zodat de nonnen daar veilig naar toe konden lopen.

De nonnen kregen dan een plaatsje helemaal achterin de kerk op een soort zoldertje. Luidsprekers en microfoons hadden ze nog niet in de tijd, dus moest de pastoor aardig hard praten om iedereen in de kerk alles te laten horen. Daar was nog wel wat raars mee aan de hand. De kerkdienst ging helemaal in het Latijn en dat konden de meeste mensen niet verstaan. Juist de nonnen konden dat vaak nog wel verstaan, maar die zaten op hun zoldertje helemaal achterin en zullen ook niet alles hebben kunnen volgen.

Om de mensen toch iets over God en het geloof te laten weten, waren er in de kerk mooie gebrandschilderde ramen, waar de mensen onder de kerkdienst naar konden kijken. In die ramen waren verhalen afgebeeld over het geloof en zo kregen de mensen toch nog wat te weten over het geloof.

Tachtigjarige Oorlog

Misschien heb je al iets gehoord over de Tachtigjarige Oorlog tussen Nederland en Spanje. In 1573, dat is midden in de Tachtigjarige Oorlog, waren de mensen uit Leiden bang dat het leger uit Spanje in grote gebouwen in de omgeving van Leiden zou gaan zitten, zodat ze de stad Leiden konden belegeren. Om dit te voorkomen liep een grote groep Leidenaars naar Warmond en ze staken zomaar de beide kloosters en de oude kerk in brand.

Van de kloosters is niets meer over, maar van de kerk bleef de toren en een deel van de muren bewaard.

Nederland heeft met steun van andere landen de Tachtigjarige Oorlog gewonnen. De Spaanse overheersing was voorbij. De vrede werd vastgelegd in 1648. We kennen dit als De Vrede van Münster. In Warmond woonde in 1648 Hiëronymus van Beverningk. Hij woonde op het Kasteel Lockhorst of Oud Teylingen, waarover straks nog wat gezegd zal worden. Van Beverningk was een heel belangrijke man in Nederland. Namens Nederland moest hij in Münster onderhandelen om de vrede te kunnen bereiken. Omdat hij zo belangrijk was en omdat hij meegeholpen heeft om de vrede met Spanje te bereiken, is in Warmond een straat naar hem genoemd, de Van Beverningkstraat.

In 1573 was het vrouwenklooster dus verwoest, maar altijd werd er nog gesproken over een onderaardse gang. Pas in 1965 zijn ze gaan graven en hebben ze ontdekt dat de gang er voor een deel nog is. Aan de achterkant van de ruïne is een vierkant gat. Hier kwam de gang van het vrouwenklooster op uit en daarvandaan konden de nonnen via een trap naar het zoldertje in de kerk komen.

Vind je het niet geweldig dat ze vierhonderd jaar gepraat hebben over een onderaardse gang en dat die er ook werkelijk nog is?

Dat vierkante gat waar de onderaardse gang op uitkwam is nu begroeid met struiken, maar vroeger zag het er anders uit. Heel lang is dat gat gebruikt als knekelhuis. Er lagen allemaal botten en schedels in, dus het was wel een beetje eng om daar te gaan kijken.

Nieuwe kerk

Maar ja, de Warmonders wilden natuurlijk niet wachten met het bouwen van een nieuwe kerk tot er eindelijk vrede zou zijn. In 1573 was de kerk verwoest en de vrede kwam pas in 1648. De heer van Warmond, dat was de belangrijkste persoon in Warmond en die woonde op het Kasteel Huys te Warmont, zoals dat nu nog in het Bos van Krantz staat, vond het goed dat er een nieuwe kerk werd gebouwd. Alleen in die tijd na 1573 was er in Nederland wel wat veranderd. In plaats van het vroegere katholieke geloof was er nu alleen nog maar het hervormde geloof. Katholieken mochten geen kerken meer bouwen. Alleen de hervormden mochten een kerk bouwen. In Warmond waren de meeste mensen katholiek gebleven, maar een nieuwe kerk kregen ze niet. De heer van

Warmond wilde op de afgebrande resten van de oude kerk wel een nieuwe kerk bouwen, maar dat moest een hervormde kerk worden. Het achterste deel van de oude kerk werd weer opgebouwd en daarin werd een nieuwe hervormde kerk gemaakt. Het gedeelte tussen die nieuwe kerk en de Oude Toren lieten ze open.

Warmond had weer een nieuwe kerk en daar was iedereen toch wel blij mee. De Warmonders hebben de heer van Warmond bedankt voor het bouwen van de nieuwe kerk. Als cadeau gaven ze aan de heer van Warmond een groot schip op de Oude Toren. Een paar jaar geleden is het schip van de toren afgehaald omdat het opgeknapt moest worden. Pas toen het beneden stond kon je zien hoe groot het eigenlijk was. Het schip is meer dan drie meter hoog, maar zo op z'n plaatsje daar bovenop de Oude Toren lijkt hij heel wat kleiner.

De heer van Warmond had een belangrijke positie bij wat we nu de Marine noemen. Hij had dus alles te maken met schepen. Om deze reden staat er in Warmond een schip op de toren en niet, zoals in de meeste plaatsen, een haan of een windvaan.

In 1874 bleek die nieuwe hervormde kerk ook al weer niet zo best meer te zijn, maar ja hij had inmiddels ook bijna driehonderd jaar bestaan. Ze braken die nieuwe kerk weer af. Dit deden ze zodanig dat de oude ruïne van 1573 weer te voorschijn

kwam. We weten natuurlijk niet precies hoe die ruïne er in 1573 uitzag, want ze hadden toen nog geen fotoestel en al helemaal geen mobieltje waar je foto's mee kon maken, maar ze hebben toch geprobeerd zo precies mogelijk de ruïne van 1573 weer te laten zien.

Aan de Herenweg werd een nieuwe hervormde kerk gebouwd, die er nu nog steeds staat.

In die hervormde kerk bij de Oude Toren is een zeer belangrijke man getrouwd, namelijk Abraham Kuyper. Hij had zijn vrouw in Warmond gevonden. Abraham Kuyper was de oprichter van een politieke partij en van de

Vrije Universiteit in Amsterdam. Ook was hij Minister President, dus eigenlijk de baas over heel Nederland.

De katholieken

We hebben net gezien dat de meeste mensen in Warmond na de Tachtigjarige Oorlog katholiek waren gebleven, maar dat ze vanaf 1573 geen eigen kerk meer hadden. De Warmonders liepen dus iedere zondag en iedere andere keer dat ze naar de kerk moesten van Warmond naar Sassenheim om daar naar de kerk te gaan.

Er was geen vervoer en de wegen waren nog niet verhard, dus dat lopen viel lang niet altijd mee, want je kon als het slecht weer was niet zeggen: "Dan ga ik vandaag maar niet naar de kerk." Het was de bedoeling dat je altijd ging ook als je geen zin had of als het slecht weer was.

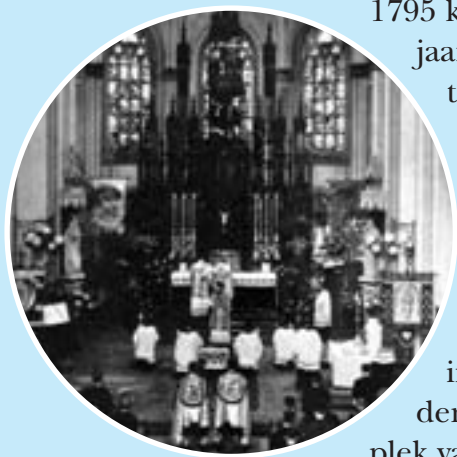
In 1795 was in Warmond aan de Kerkdam een kerkje leeg komen te staan van de remonstranten. Dit was een groep die zich had afgescheiden van de hervormden. Die remonstranten hadden een kerkje aan de Kerkdam, dat is de dam bij de tandarts. Het lage deel

van het gebouw De Burcht dat er nu nog staat was dat remonstrantse kerkje. In

1795 kochten de katholieken dat oude kerkje en zo hadden ze na 225 jaar eindelijk weer een eigen kerk in Warmond. Al snel bleek die kerk te klein en aan de overkant van de Herenweg werd een nieuwe katholieke kerk gebouwd. Die kerk staat er nu nog steeds.

Het belangrijkste deel bij een katholieke kerk is het altaar. Dat is de plek in de kerk waar de pastoor de kerkdienst doet. Dit altaar moet altijd gericht zijn naar Jeruzalem. De deur van de kerk is aan het andere einde tegenover het altaar. Ga maar eens bij de katholieke kerk kijken, dan zul je zien dat het wel lijkt alsof de ingang deur aan de achterkant van de kerk zit en niet zoals je zou denken direct aan de voorkant bij de Herenweg. Door de bijzondere plek van het altaar snap je nu waarom dit zo is.

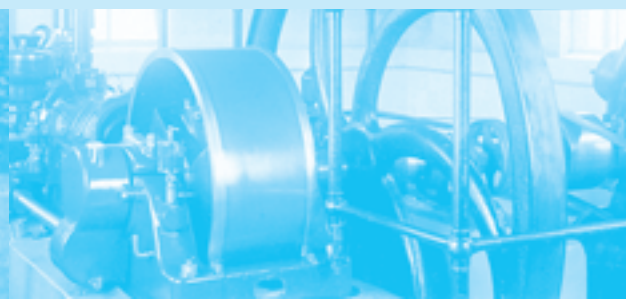

Seminarie

We zeiden al dat Warmond heel belangrijk was voor de geschiedenis van het geloof.

In 1799 werd in Warmond het seminarie gesticht. Een seminarie is een school voor katholieke jongens die priester willen worden. Om naar het seminarie in Warmond te mogen, moesten de leerlingen na de basisschool eerst naar het Klein-Seminarie. Dit stond vroeger in Voorhout en later in Heemstede bij Haarlem. Pas nadat ze het Klein-Seminarie met goede cijfers hadden verlaten, mochten ze naar het Groot-Seminarie in Warmond.

In 1799 begint het seminarie met 22 leerlingen, maar rond 1930 waren er meer dan 300 leerlingen.

Het seminarie was gevestigd in de gebouwen die we nu kennen als Mariëngaerde en Mariënhaven. Je moet maar eens gaan kijken hoe enorm groot die gebouwen waren. Vergelijk het maar eens met je eigen school.

Op het seminarie zaten de jongens van hun zestiende tot hun twintigste. Ze zaten daar niet alleen op school, maar ze woonden er ook. Meestal gingen ze alleen met de vakanties naar hun vader en moeder. Meisjes waren er niet op het seminarie.

Het seminarie is bijna tweehonderd jaar in Warmond gevestigd geweest. Een tijd lang was het zelfs het enige seminarie van Nederland. Dus heel veel pastoors uit heel Nederland hebben in Warmond hun opleiding gehad.

Zoals je misschien weet gebruiken ze vooral in de katholieke kerk veel kaarsen. In Warmond werden daarom kaarsenfabrieken gebouwd. Ze hoopten dat de leerlingen van het seminarie later, als ze ergens in Nederland pastoor waren geworden, nog steeds aan Warmond zouden denken en hun kaarsen in Warmond zouden kopen.

Aan de kant van de Herenweg staat aan het begin van de prachtige oprijlaan naar het seminarie een heel mooi smeedijzeren hek. Tegenwoordig staat dat hek altijd open, maar vroeger, toen het seminarie hier nog gevestigd was, was het hek altijd dicht. De leerlingen mochten niet echt in het dorp komen en de mensen uit Warmond hadden meestal niets te zoeken op het seminarie.

In 1900 heeft dit hek een prijs gewonnen op de Wereldtentoonstelling in Parijs. De Eiffeltoren in Parijs, die je misschien wel kent, is overgebleven van een eerdere wereldtentoonstelling. De leerlingen van het seminarie moesten allemaal dezelfde kleren aan, een soort zwarte jurk. Ze deden in Warmond wel mee met de kermis en met het schaatsen. Moet je je voorstellen hoe dat er uitzag: een heleboel jongens in een zwarte jurk op de ijsbaan of in de zweefmolens.

De leerlingen van het seminarie mochten niet tussendoor naar huis en mochten geen bezoek ontvangen van bijvoorbeeld hun vader en hun moeder of hun broers en zusjes. Je kunt je voorstellen dat dit niet altijd even fijn was.

6. Onderwijs

Lagere school bij de Oude Toren

We kunnen ons haast niet voorstellen hoe het vroeger op school was en of er wel een school was. Toch heeft Warmond heel wat soorten scholen gehad.

Toen de ruïne bij de Oude Toren nog kerk was, stond er naast de kerk een school. Alle kinderen van Warmond gingen naar die school. Bedenk eens dat er vroeger geen centrale verwarming was en geen elektriciteit, maar ook geen stromend water. Er waren wel kachels. De leerlingen moesten vaak zelf turf van huis meenemen naar school. Deze turf kon in de schoolkachel en daar had de klas dan warmte van.

Ze moesten het zo veel mogelijk doen met het daglicht, want er waren alleen maar kaarsen en later olielampen. Vooral 's winters kon het dus aardig donker zijn in de klas. Ook de ramen uit die tijd waren nog niet zo groot als tegenwoordig, dus ook van buiten kwam wat minder licht. Je kon niet even je handen wassen onder de kraan want die was er niet. Buiten was een pomp, waar je water mee uit de grond kon pompen. Op dezelfde manier als nu nog middenin het dorp op het pleintje bij de pomp.

Ook een w.c. zoals we die nu kennen was er niet. Buiten in een klein hokje stond een houten w.c., die je met een emmer water moest doorspoelen. Die emmer water moest je natuurlijk ook bij de pomp gaan halen. Je moest schrijven met een pen, die je iedere keer in de inkt moest dopen. De kinderen zaten in banken met een tafeltje daaraan vast. Voor twee kinderen was er meestal één inktpot in de tafel gemaakt. Je snapt dat dit soms een erg geknoei was. Er kon natuurlijk wel eens een

druppel inkt van je pen vallen, vooral als je pen al wat vaker was gebruikt.

De meester schreef op het schoolbord en de kinderen moesten vooral veel dingen samen kunnen opzeggen, bijvoorbeeld de tafels. De hele klas dreunde dan precies tegelijk $1 \times 1 = 1$; $2 \times 1 = 2$ enzovoort. Ook taallessen werden door alle kinderen samen hardop gezegd.

Je ging vanaf je zesde naar de lagere school. Er was nog geen leerplicht, dus als je thuis moest

helpen, bijvoorbeeld in de bloembollen, dan bleef je gewoon thuis. De meeste kinderen gingen na de lagere school niet verder. Er moest vanaf je dertiende geld verdiend worden, dus dan moest je gaan werken thuis of ergens anders.

Sommige katholieke jongens mochten naar het seminarie en een heel enkele jongen mocht naar het gymnasium of de HBS en soms dan nog verder naar de universiteit. Meisjes mochten niet verder leren. Dat hoorde niet zo.

Lagere school op het pleintje bij de pomp

In 1861 kwam er een nieuwe lagere school op het pleintje bij de pomp. Als je daar gaat kijken zie je op het gebouw wat nu het Kunstcafé is nog heel groot school staan, maar die school kreeg het wel moeilijk want in de tweede helft van de negentiende eeuw begon de zogenaamde schoolstrijd. Er kwam verschil tussen katholieke en hervormde scholen en openbare scholen. De katholieken en de hervormden kregen hun eigen school.

In Warmond betekende dit dat de openbare school aan het pleintje bij de pomp moest sluiten, want alle Warmondse kinderen gingen of naar de katholieke school of naar de hervormde school.

Kostscholen

Zoals we al zagen was het seminarie een soort internaat waar de jongens niet alleen naar school gingen maar ook woonden. Warmond had nog meer van die internaten, die we ook wel kostscholen noemen. Eén daarvan was de kostschool van de heer Boers. In die tijd waren er nog geen computers en zelfs geen typemachines, dus moest je alle brieven en rekeningen met de hand schrijven. Bij meester Boers leerden de jongens het schoonschrijven. Ze konden dan met prachtige krulletters brieven en rekeningen schrijven.

Op een andere kostschool in Warmond zat de bekende natuurkundige Anthonie van Leeuwenhoek als leerling. Later waren er ook internaten voor jongens die niet goed mee konden komen of moeilijkheden thuis hadden, bijvoorbeeld het internaat Leevliet aan de Jan Steenlaan en het jongensinternaat aan het Warmonderhek.

7. Verenigingsleven

Zoals in veel kleine dorpen zijn ook in Warmond heel veel verenigingen, muziek- en toneelverenigingen, sportverenigingen. Vroeger moest je heel lang werken, som wel meer dan tien uur per dag. Veel geld en gelegenheid om bijvoorbeeld naar Leiden of nog verder weg te gaan was er niet. Dus moest je je vermaken in je eigen dorp. Bijna iedereen was wel lid van een vereniging. Het voordeel was wel dat iedereen

elkaar kende en wat makkelijker voor elkaar klaar stond. Er was wel een heel belangrijk onderscheid. Katholieken mochten beslist geen lid zijn van niet katholieke verenigingen en dus was er een katholieke muziekvereniging en een hervormde muziekvereniging. Dit onderscheid gold ook voor sportverenigingen. Alleen de Warmondse IJclub was een vereniging waar zowel katholieken als hervormden lid van waren.

8. Bijzondere personen

Al een aantal bijzondere personen zagen we hiervoor, zoals Anthonie van Leeuwenhoek, Abraham Kuyper en Hieronymus van Beverningk. Warmond is altijd aantrekkelijk geweest om er een zogenaamde buitenplaats te hebben. Dat zijn vaak heel mooie huizen, waar de mensen uit Leiden, Den Haag en Amsterdam in de zomer woonden. 's Winters woonden ze dan in de stad. De mensen die in de Warmondse buitenplaatsen woonden, waren vaak heel bekend.

's Zomers kwamen op het Huys te Warmont vaak de schrijfsters Betje Wolff en Aagje Deeken logeren.

Op de buitenplaats Oostergeest woonde Dr. Amman, je weet wel van de dr. Ammanstraat. Dr. Amman was de eerste dokter in Nederland die dove kinderen, die konden praten, leerde praten. Moet je eens bedenken hoe moeilijk dat is. Als je doof bent kun je dus ook je vader en moeder niet horen, maar hoe moet je leren praten als je niets kunt horen. Die dokter lukte dat wel, maar dat kostte natuurlijk heel veel tijd en moeite.

De schilder Jan Steen heeft twee jaar in Warmond gewoond aan de Jan Steenlaan. Natuurlijk heette die straat toen nog geen Jan Steenlaan. Hij heeft een aantal schilderijen in Warmond gemaakt.

Ook tegenwoordig nog wonen er wel bekende Nederlanders in Warmond, bijvoorbeeld de schrijver Maarten 't Hart.

De dj 100% Isis heeft een aantal jaren in Warmond gewoond. Zij is de dochter van de Warmondse oud-burgemeester mevrouw V.d. Wel-Markerink.

Warmond heeft een heel bijzondere geschiedenis met het seminarie, twee kloosters, vier kastelen, maar is ook nu nog steeds een heel mooie plaats om te wonen.

Colofon

Uitgave: Historisch Genootschap Warmelda © 2007

Tekst/foto's: Anja Schrage en André van Noort

Vormgeving: EmMa Design Voorhout

Druk: Druno & Dekker Noordwijkerhout

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt dankzij het Rabobank Teylingen Fonds

